

მირზა ხიდაშელი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს ფისკალური პოლიტიკის ზოგიერთი კრიტიკული ასპექტი

„დიდი რეცესია“ სწორედ ასე მოიხსენიებს თანამედროვე მედია 2008 წლის გლობალური ფინანსური კრიზისის შედეგად განვითარებული ეკონომიკური ზრდის შენელების პროცესს. [1] თანამედროვე ეტაპზე სახელმწიფოთა ეკონომიკური პოლიტიკის უმთავრეს თავსატეხს სწორედ შენელებული ეკონომიკური ზრდის ტემპებთან გამკლავება წარმოადგენს. ექსპორტზე ორიენტირებული ქვეყნები საკუთარი ვალუტის დევალვაციით ცდილობენ ეკონომიკის სტიმულირებას.[2] აშშ ფედერალური სარეზერვო სისტემა მიმდინარე წლის ბოლოს გეგმავდა მონეტარული სტიმულირების მესამე ეტაპის დასრულებას თუმცა მიუხედავად დასაქმებისა და ეკონომიკური ზრდის დადებითი მონაცემებისა პროგრამის დასრულება კვლავ გადაიდო.[3] ევროპის ცენტრალურმა ბანკმა აქტიურად ჩაერთო ამ „მართონში“ და უკვე რამდენიმე თვეა რაც დაიწყო მონეტარული სტიმულირებისა და ევროს დევალვაციისკენ ნაბიჯების გადადგმა. [4] ქვეყნებმა რომელთაც მსგავსი ინსტრუმენტების გამოყენების „ფუფუნება“ არ გააჩნიათ მკაცრი ეკონომიკური რეფორმებისა და ფისკალური სტიმულირების პოლიტიკით ცდილობენ ეკონომიკა ზრდის აღმავალ ტემპებზე დააბრუნონ და არც თუ უსაფუძვლოდ. 2012 წლის 26 ნოემბერს სან-ფრანცისკოს ფედერალურმა სარეზერვო ბანკმა გამოაქვეყნა საკმაოდ საინტერესო კვლევა. ნაშრომის თანახმად 1990 წლიდან მოყოლებული აშშ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ინფრასტრუქტურის მიმართულებით გაწეულ დახარჯულ თითოეულ დოლარი 2 დოლარით აისახებოდა მშპ-ის მაჩვენებელში. ცალკე აღნიშნულია, რომ 2009 წელს მოცემულმა მულტიპლიკატორმა „იმუშავა“ მის საშუალო მაჩვენებელზე 4 ჯერ უფრო ეფექტურად. ანუ ბიზნესის ციკლის დადმავალ ფაზაში ინფრასტრუქტურულმა დანახარჯებმა მშპ-ს ზრდაზე უფრო მეტი გავლენა მოახდინეს ვიდრე ციკლის აღმავალ პერიოდში.[5]

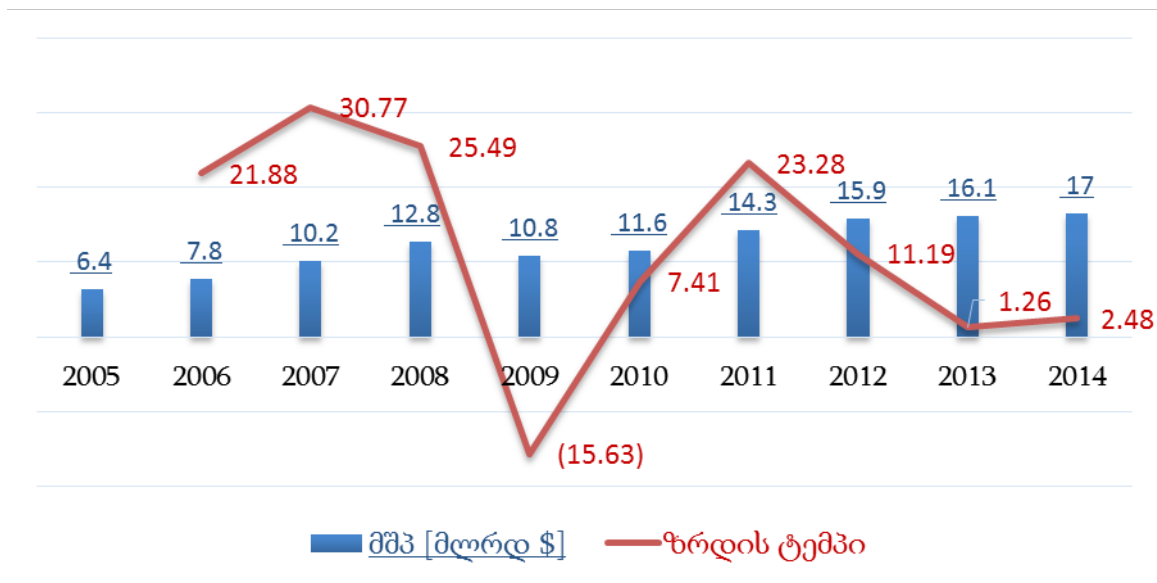
გლობალური ფინანსური კრიზისისა და 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის, როგორც ფაქტორების გამოჩენამდე, 2006–2008 წლებში საქართველოს ეკონომიკა საშუალოდ 26.04%-ით იზრდებოდა. შედეგად აღნიშნულ პერიოდში ეკონომიკა 5 მლრდ. აშშ დოლარით გაიზარდა და 12.8 მლრდ აშშ დოლარს მიაღწია. 2008 წლის მოვლენების შედეგებს შეიძლება დავუკავშიროთ 15,63%-იანი ვარდნა მშპ-ის მაჩვენებელში. აღსანიშნავია, რომ 2006–2014 წლებში ეს იყო ერთადერთი წელი როცა ეკონომიკური ზრდის ტემპმა უარყოფითი მნიშვნელობა მიიღო. (იხ. ნახ. 1.)

თუ 2009 წელს არ მივიღებთ მხედველობაში, ეკონომიკური ზრდის ტემპები საქართველოს ეკონომიკამ 2008 წელს განვითარებული სამხედრო და ეკონომიკური შოკების შემდეგ პერიოდშიც შეინარჩუნა, თუმცა მშპ-ის ზრდის მაჩვენებელი თითქმის განახევრდა და 2010–2012 წლებში საშუალოდ 13,96% შეადგინა. რთულია ცალსახად განისაზღვროს 2008 წლის გლობალურმა კრიზისმა რა წილი დაიღო ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელებაში, თუმცა გლობალური

ციკლის ფაზის დადმასვლამ, განვითარებული ქვეყნებიდან გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების ჩათვლით მნიშვნელოვნად შეანელა ზრდის არსებული ტემპები, რითაც შეგვიძლია ეკონომიკური ზრდის ტემპების განახევრება ავხსნათ. შესაბამისად დიდ ინტერესს აღძრავს იმ ფაქტორების დადგენა, რომელთაც 2013–2014 წლებში ეკონომიკური ზრდის საშუალო მაჩვენებლის (1.87%) დრამატული ცვლილება გამოიწვიეს [მთელი 12 პუნქტით]

ნახაზი 1.

მშპ–ს დინამიკა (მლრდ. ლარი) და ზრდის ტემპი 2005–2014წწ

წყარო: www.mof.ge

თუ გავითვალისწინებთ, რომ გლობალური ფინანსური კრიზისის შედეგად მიღებული ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელების პროცესი სრულად ჯარ კიდევ არ არის დაძლეული და აშშ–ისა და ევროზონის ცენტრალური ბანკები მონეტარული სტიმულირების პოლიტიკის ჯერ კიდევ აქტიურ ფაზაში, არიან ჩნდება ლოგიკური კითხვა: ხომ არ მომხდარა საქართველოს ფისკალური პოლიტიკის დრამატული ცვლილება 2012 წლის შემდეგ ეკონომიკაში ფისკალური სტიმულების შესუსტების ხარჯზე, სოციალური მიმართულების ხარჯების ზრდის სასარგებლოდ.

მკაფიო სურათის მიღების მიზნით შევარჩიეთ 2011 და 2013 წლები: პირველი, ეკონომიკური ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით ხოლო უკანასკნელი როგორც ყველაზე დაბალი. დავაკვირდეთ, თუ რა ცვლილებები მოხდა ნაერთი ბიუჯეტის ფუნქციონალური ხარჯების სტრუქტურაში. (იხ. ცხრილი 1).

საბიუჯეტო ხარჯების სტრუქტურაში ყველაზე დიდი ცვლილება განიცადა ორმა მიმართულებამ: საერთო დანიშნულების სახელმწიფო მომსახურების ხარჯების წილი შემცირდა 3.94%–ით [192 მლნ ლარი] ხოლო სოციალური დაცვის წილი კი გაიზარდა 4.6%–ით [369 მლნ ლარი] და 1 817 ათას ლარს მიაღწია.

ცხრილი 1

ხარჯები	2011		2013	
	ხარჯები (ათასი ლარი)	% წილი	ხარჯები (ათასი ლარი)	% წილი
საერთო დანიშნულების სახელმწიფო მომსახურება	1,919	27.6	1,727	23.6
თავდაცვა	716	10.3	630	8.6
საზოგადოებრივი წესრიგი და უშიშროება	844	12.1	860	11.8
ეკონომიკური საქმიანობა	896	12.9	907	12.4
გარემოს დაცვა	25	0.4	26	0.4
საბინაო კომუნალური მეურნეობა	36	0.5	38	0.5
ჯანდაცვა	363	5.2	481	6.6
დასვენება, კულტურა და რელიგია	157	2.2	145	2.0
განათლება	565	8.1	683	9.3
სოციალური დაცვა	1,448	20.8	1,817	24.8
სულ	6,966		7,313	

წყარო: www.mof.ge

მეტი კონტრასტისათვის ჩვენ შეგვიძლია შევქმნათ 2013 წლის საბიუჯეტო ხარჯების მოდელირებული ვერსია სადაც, საბაზისო იქნება 2012 წლის ბიუჯეტი და 2012–2013 წლებში ბიუჯეტის ზრდის მაჩვენებელი და გავაკეთოთ „წყარო–გამოყენების“ ტიპის ანალიზი. შედეგად, შევძლებთ დავინახოთ, თუ სად იქნა ფორმირებული ახალი საბიუჯეტო პრიორიტეტების დაფინანსების წყაროები. (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2

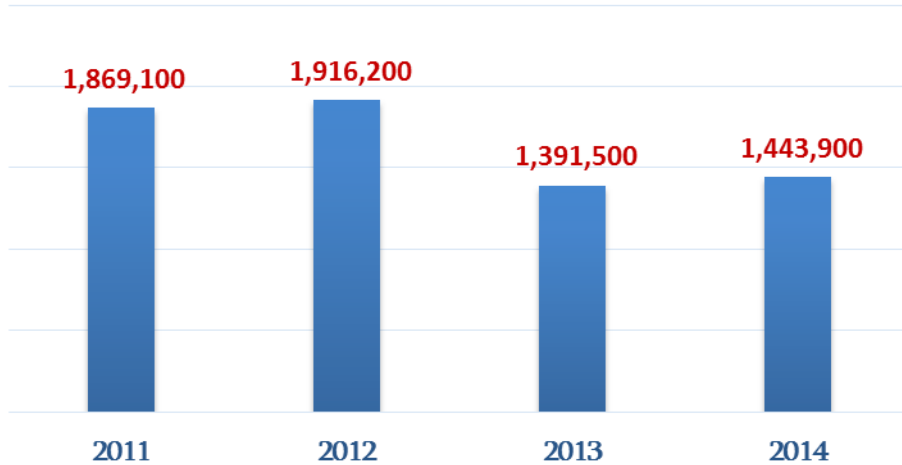
წყარო	მლნ ლარი	გამოყენება
განათლება	-20	1 საბინაო კომუნალური მეურნეობა
საზოგადოებრივი წესრიგი და უშიშროება	-26	89 განათლება
ეკონომიკური საქმიანობა	-33	101 ჯანდაცვა
თავდაცვა	-121	297 სოციალური დაცვა
საერთო დანიშნულების სახელმწიფო მომსახურება	-288	

წყარო: www.mof.ge

შედეგად ჩვენ გვაქვს ნაერთი ბიუჯეტის ფუნქციონალური ხარჯების ტრანსფორმაციის მკაფიო სურათი, სადაც ჩანს რომ არა საბიუჯეტო პრიორიტეტების შენარჩუნების პირობებში ეკონომიკური საქმიანობის მიმართულებით გვექნებოდ მაქსიმუმ 33 მლნ ლარის ზრდა.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე ინტერესის ობიექტს წარმოადგენს არაფინანსური აქტივების ზრდის ტემპი. (იხ. ნახ 2).

არაფინანსური აქტივების ზრდა

წყარო: www.mof.ge

შესადარებლად აღებულ 2011–2013 წლებს შორის არაფინანსური აქტივების ზრდის მაჩვენებლებს შორის სხვაობა 477 600 ლარს შეადგენს, ხოლო თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ 2012 წლის ანალოგიური მაჩვენებელი 2011 წელთან შედარებით 2,5%-ით გაიზარდა შეგვიძლია შევნიშნოთ, რომ ზრდის მოცემული ტემპის შენარჩუნების შემთხვევაში 2013 წლის მოდელირებულ მაჩვენებელსა და ფაქტიურად არსებულ მაჩვენებელს შორის სხვაობა 572 605 ლარს შეადგენს.[6] რადგან არაფინანსური აქტივების ზრდის მიმართულებით გაწეული ხარჯები ეკონომიკის სტიმულირების ერთ-ერთი საშუალებაა, [რომლის მნიშვნელობაც ბიზნესის ციკლის დადმავალ ფაზებში გასაკუთრებით იზრდება] შეიძლება ითქვას, რომ ე.წ. „დიდი რეცესიის“ ფონზე რომელიც 2008 წლის შემდეგ მსოფლიოში განვითარდა, ჩვენს ეკონომიკას 2013–2014 წლებში ფისკალური სტიმულირების მნიშვნელოვანი მუხტი დააკლდა, რაც აისახა კიდევ ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებზე (იხ. ნახ. 1).

ზემოაღნიშნულის მსგავსად კრიტიკულად მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს სახელმწიფო ფონდებზე მოსახლეობის დამოკიდებულების დონე. მიუხედავად იმისა, რომ 2013 წელს ნაერთი ბიუჯეტის ფუნქციონალური ხარჯების სტრუქტურამ გარკვეული ცვლილებები განიცადა, მოცემული საკითხი კვლავ პრობლემად რჩება. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით 2013 წელს პენსიონერების, სოციალურად დაუცველების და სახელმწიფო სექტორში დასაქმებულების რაოდენობა შეადგენდა 1 237 760 ადამიანს [მოსახლეობის 33.19%], ხოლო კერძო სექტორში დასაქმებული იყო 550 885 ანუ კერძო სექტორში დასაქმებული ყოველი პირი საკუთარი თავის გარდა აფინანსებს 2.25 მოქალაქეს.[7]

თუ ზემოაღნიშნულ პრობლემებს გავაერთიანებთ მივიღებთ, რომ მიუხედავად სახელმწიფო ფონდების არც თუ მასშტაბური შესაძლებლობებისა, ვერ ხერხდება სახელმწიფოს ხელთ არსებული შესაძლებლობების ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებისათვის გამოყენება. შესაბამისად, გვქონდა რესურსი გლობალური რეცესიის ტრენდისაგან განსხვავებული შედეგების გვეჩვენებინა რაც ვერ გამოვიყენეთ. აშშ-ის ფედერალური სარეზერვო სისტემის გადაწყვეტილება

- არ შეაჩეროს მონეტარული სტიმულირების პროგრამა ვფიქრობ ყურადსაღებ ფაქტს წარმოადგენს და თუ აღნიშნულს ზემოთ განხილულ მოცემულობასაც დავუმატებთ, ნათლად შეგვიძლია დავინახოთ სახელმწიფო ფონდების ხარჯვის პრიორიტეტების გადახედვის აუცილებლობა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

http://money.cnn.com/2009/03/25/news/economy/depression_comparisons/

<http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-08-23/china-led-emerging-market-turmoil-evokes-worrisome-1994-parallel>

<https://mises.org/library/thrall-federal-reserve>

<http://www.usatoday.com/story/money/business/2015/01/22/ecb-qe-monetary-stimulus-eurozone-economy-davos-switzerland/22149557/>

<http://www.frbsf.org/economic-research/publications/economic-letter/2012/november/highway-grants/>

საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო – www.mof.ge

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური – www.geostat.ge